

Kritické lístky

zpravodaj pro přátele Kritického myšlení

1

Co najdete v tomto čísle?

- **Co je u nás nového:** Novinky z Kritického myšlení
- **Inspirace do výuky:** Hodina pro 1. stupeň „Pravda se nedá koupit“
- **Vyzkoušejte:** Tip na nové metody práce s textem pro starší žáky
- **Do knihovny:** Recenze knihy pro mládež Srdcový erb

Milí čtenáři,

velmi mě těší, že vám mohu představit první číslo Kritických lístků. Poté, co jsme společně oplakali zánik dospěláckých Kritických listů, teď můžeme s radostí přivítat narození jejich dítěte. Stejně jako jeho rodiče chtějí být lístky inspirací všem, kteří usilují o rozvoj kritického myšlení nejen ve školách. Lístky budou vycházet v elektronické podobě 4x ročně. V každém čísle vám přineseme nápady, rady a tipy do výuky a také informace, co se děje nového.

V prvním čísle snad potěšíme čtenáře, **učitele z prvního stupně**, inspirativní

hodinou, ve které paní učitelka s žáky odhaluje, jak **poznáme, co je pravda a komu můžeme věřit**. Druhostupňovým a středoškolským učitelům nabízíme k vyzkoušení **metody využívající práce s klíčovými slovy**. Všem čtenářům a čtenářkám přinášíme inspiraci k přečtení knihy **Srdcový erb** a v neposlední řadě vás informujeme, co se děje v našem sdružení.

Budeme velmi rádi za vaše ohlasy, otázky a nápady k novému zpravodaji. Pište nám je na adresu: katerina.safrankova@gmail.com.

Přeji Vám příjemné čtení!

Petra Šimonová

Co je u nás nového

Informujeme vás, co se děje ve sdružení Kritické myšlení a co vám nabízíme.



Realizace hodiny „Pravda se nedá koupit“.

1) Podařilo se nám založit **pracovní skupinu přátel Kritického myšlení**. Naším úkolem je podněcovat diskusi mezi lektory i učiteli RWCT, nabízet program pro společná setkání, vytvářet a naplňovat vize, reflektovat vývoj organizace a celého našeho hnutí.

Členy pracovní skupiny jsou: Ondřej Hausenblas, Hana Antonínová Hegerová,

Naděa Kostková, Hana Košťálová, Květa Krüger, Kateřina Šafránková, Petra Šebesová, Petra Šimonová.

2) V blízké době proběhne několik **akcí pro přátele KM** – výlet přátel KM, dvě letní školy, setkání lektorů KM. Stále probíhají a budou probíhat i **kurzy RWCT**, zejména v naší učebně v ZŠ Bronzová v Praze 5. Sledujte naše stránky a přihlaste se na kurz, který Vás zaujme: www.kritickemysleni.cz. Další kurzy probíhají i v regionech a na Moravě (www.kvic.cz).

3) Chystáme **novou tvář našeho webu**. Můžete se těšit na propracovanější nabídku kurzů a seminářů, která bude zohledňovat potřeby učitelů i jejich možnosti. Vedle klasického kurzu zaměřeného na metody výuky a třířázkový model učení bychom rádi nabízeli také

kurzy učitelských dovedností, kurzy zaměřené na plánování, hodnocení a konstruktivistickou pedagogiku. Nadále podporujeme kurzy MBTI a specializované semináře (zaměřené např. na kladení otázek a jiné čtenářské i učební strategie, práci s portfoliem, práci s dětmi, které ještě nečtou a nepíší). Na webu najdete také inspiraci pro učitele – zajímavé lekce a články, anotace dětských knih.

4) Nadále trvá **výprodej starších čísel Kritických lístků**. Stále jsou k dispozici čísla 25, 26, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39 a 41–52, někdy však jen pár posledních čísel. Kritické listy stojí 69 Kč. Starší čísla KL a další materiály si budete moci objednávat prostřednictvím webu. V případě zájmu můžete kontaktovat K. Šafránkovou: katerina.safrankova@gmail.com.

Inspirace do výuky

Přinášíme vyzkoušené hodiny od učitelů, kteří rozvíjejí kritické myšlení u svých žáků.

Pravda se nedá koupit

Tatána Trčková, ZŠ Květnového vítězství

V životě (a tedy i ve škole) se dostáváme do situací, kdy chceme nebo potřebuje-



me znát pravdu. Ale jak ji zjistit? Komu věřit? Na toto téma jsme se už několikrát v letošním roce s žáky ve třídě

bavili, a tak jsem měla radost, když jsem na internetu objevila arabský příběh, který by jim mohl ukázat různé stránky pravdy a nabídnout jednu z cest, jak také o pravdě mohou přemýšlet.

Téma: Pravda se nedá koupit

Ročník: 5.

Čas: 45 min.

Cíle: Žák předvídá, diskutuje o svém předvídání, prostřednictvím použité metody přemýšlí o příběhu a snaží se o jeho pochopení. Naslouchá předčítání a názorům druhých.

Rozvíjeli jsme tyto čtenářské dovednosti: předvídání a shrnování, vytváření souvislostí mezi textem a zkušenostmi.

Evokace

Před čtením jsem zařadila metodu klíčových slov. Slova *pravda, císař, odvaha, odměna* jsem napsala na tabuli a dala žákům dvě minuty, aby si zkusili představit, o čem by příběh mohl být, kde by se mohl odehrávat. Další tři minuty si pak mohli popovídat o tom, co je napadá. Když se usadili zpět na svá místa, vyzvala jsem žáky, zda by se chtěli podělit s celou třídou o svůj nápad nebo sdělit zajímavý nápad, který slyšeli. Dala jsem prostor všem žákům, kteří se hlásili, abych podpořila jejich motivaci.

Uvědomění si významu informací

Čtení s předvídáním (s ohledem na časové možnosti jsem se rozhodla příběh předčítat sama). Po rozdělení listu předpovědí jsme se pustili do čtení. (List předpovědí je rozdělen na očíslované části a/b z důvodu rychlejší orientace žáků.)

Text příběhu:

Perský císař Chosroes těžce onemocněl, ale proti očekávání všech se začal zotavovat. V době nemoci měl více času přemýšlet o své říši.

Když se zotavil, jako první si svolal své rádce. Všem položil stejnou otázku.

Rád by se dozvěděl, co si o něm myslí? Je dobrý císař?

Na oplátku za jejich pravdivá slova jim nabídl drahokamy.

Rádci se zamysleli, postupovali jeden po druhém a císaři pochlebovali:

Nejprve jsem se zastavila u slova *pochlebovali* a společně jsme si vysvětlili, co přesně znamená, když někdo někomu pochlebuje? (Žáci nabídli slovo lichocení a obě slova zvládli vysvětlit.) Zadala jsem úkol pro žáky: „Zamyslete se a pokuste se napsat k č. 1a, co mohli rádcové královi říkat.“

Následovalo společné sdílení ve dvojicích a pak, kdo chtěl, mohl přečíst svoje nápady nahlas. Žáci byli velice sdílní a vtipní, takže jsem mohla plyně navázat na „dobré“ pochlebovače a pokračovat v příběhu. „Ted si poslechněte, jak pochlebovali rádci v našem příběhu...“

Text příběhu:

První rádce oceňoval císařovo zalíbení v krásných stavbách. Říkal: „Celá země i cizinci žasnou nad krásou a bohatstvím naší země. To vše díky tvé štědrosti.“

Druhý rádce byl spokojen s jeho zálibou v lovu a chování ušlechtilých zvířat.

Říkal, že lid obdivuje krásné koně i vzácné orly a že se všichni radují, když vítězí jeho spřežení na závodní dráze.

Třetí rádce obdivoval císařovy schopnosti vést války proti nepřítelům: „Celá země z toho má užitek a všichni tvoji poddaní milují velkolepé slavnosti a radují se z bohatství a otroků, které získávají z vojenských výprav.“

„Dopíše k bodu 1b, co všechno rádcové říkali.“

Po chvíli jsem se zeptala, zda se někdo ve své předpovědi shodoval s tím, co jsem četla. „Pokuste se nyní napsat k bodu 2a, jak si myslíte, že se příběh bude vyvíjet, co se asi přihodí?“

Po zápise následovalo krátké sdílení ve dvojicích.

Text příběhu:

Poslední byl na řadě moudrý Elaim, ale všichni v sále byli velmi překvapeni jeho slovy.

Elaim pravil: „Můj císaři, jsem rád, že ses uzdravil. Nebudu však hovořit jako ostatní. Budu raději mlčet, protože pravda se nedá koupit.“

Císař se podivil: „Jak to myslíš? Tobě se snad nelíbila slova ostatních rádců?“

Elaim mlčel.

„Dobrá, když nechceš drahokam, nech být, ale stejně bych rád slyšel, co si o mně myslíš. Zaručuji ti přede všemi, že nebuděš potrestán!“

„Jak příběh pokračuje? Zapište si k bodu 2b, co se podle vás mohlo dít dál.“ Po chvíli jsem pokračovala v otázkách a společné diskusi: „Bylo by lepší, kdyby neodpovídal? Co bys udělal ty?“ Žáci se dostali k mé otázce, kterou jsem měla připravenou na konec příběhu. „Jaký byl císař?“ Některé jejich odpovědi se odvíjely od toho, jaký byl. Ale v diskusi si uvědomili, že to tam není napsáno.

Pokračujeme v listu předpovědí: „Napište k bodu 3a, jestli si myslíte, že Elaim řekl císařovi svůj názor. A pokud ano – co mu mohl říct?“ Následovalo sdílení ve dvojicích.

A čtení pokračuje: „Tak uvidíme, jestli někdo měl stejný názor jako Elaim, pozorně poslouchejte!“

Text příběhu:

A tak Elaim začal: „Myslím si, že jsi člověk se všemi slabostmi jako my. Ale tvé chyby jsou daleko těžší. Protože ty rozhoduješ o životě svých poddaných v říši. Vydáváš příliš mnoho peněz na oslavy, velkolepé stavby a války. Chamtiví obchodníci beztrestně okrádají tvůj lid. Ten sténá pod tíhou daní a těžko shání obživu. Žije v bídě, muži umírají ve válkách, ženy starostmi rychle stárnou. V zemi není bezpečno, nevzkvétá. Taková říše se ti líbí?“

„Zapište k bodu 3b, co Elaim skutečně řekl.“ Kdo zapsal, mohl sdílet se spolužákem další odpověď na moji otázku: „Zdá se ti Elaimův názor správný, nebo ne? A proč?“

Po sdílení se pokus zapsat k bodu 4a: „Jak si myslíš, že zareagoval císař na Elaimova slova?“ Poslouchejte, co skutečně císař udělal:

Text příběhu:

Císař nenechal ani pořádně Elaima domluvit: „Dost, dost, slíbil jsem ti, že tě nepotrestám, ale víc už nechci slyšet.“ A po chvíli dodal: „Dejte každému rádcí kromě Elaima drahokam, jak bylo slíbeno!“

Rádci dostali drahokamy a zálibně si je prohlíželi. Tu ale zdá se jim na nich něco divného...

„Vždyť je to sklíčko!“ volá první rádce. „Císaři, byli jsme podvedeni, to nejsou drahokamy!“ volá druhý rádce. „Dej okamžitě popravít klenotníka, který nám dal tyto bezcenné kamínky! Drahokamy jsou falešné!“ vykřikl třetí rádce.

„Co v příběhu udělal císař? A co si myslíš, že se stalo potom? Napiš to k bodu 5a.“

Následovalo společné sdílení ve skupině s možností vyslovit svoji předpověď nahlas.

„Tak pozorně poslouchejte, jak to skutečně dopadlo!“

Text příběhu:

Císař nejprve všechny utiřil a pak promluvil. „Nepotrestám klenotníka. Jsem přesvědčen, že vaše odměna je spravedlivá.“

Krátké zastavení – „Proč? Jak to císař myslel? Pokuste se to vyjádřit jednou větou.“ (Potěšilo mne, že žáci odhadovali správně a že jedna žákyně formulovala větu téměř přesně.)

„Drahokamy jsou falešné... jako vaše slova.“

„Co se skutečně stalo? Dopíš svými slovy k bodu 5b.“

List předpovědí : Pravda se nedá koupit

1.a) Pokus se napsat, co mohli rádcové královi říkat :

Ste nejlepší císař na světě, Ste silný a pohledný, Máte nejkrásnější panství na zemi.

1.b) Doplně, co rádci v našem příběhu královi říkali :

Všichni zavídlí naši krásnou zemi a to jenom díky vám. Každý obdivuje vaše koně a lov.

2.a) Jak si myslíte, že se příběh bude vyvíjet dál?

Císař se zamyslí protože ví co si o něm mysleli doopravdy a že lhali a chtěli jenom drahokami.

2.b) Jak příběh pokračuje?

Císař povolá Elain aby mu řekl svůj názor jako ostatní Elain ale řekl: nebudu mluvit jako ostatní protože si to nemyslím. Pravda se nedá koupit.

3.a) Myslíš, že Elain řekl císařovi svůj názor? Pokud ano – Co asi mohl říct?

Elain řekl že nevládne tak dobře jak si ho vychvalují právě naopak.

3.b) Co skutečně řekl?

Elain řekl: Si úplně stejný a običejný jako mi akorát horší. Rozhoduješ o životu poddaných utrácíš peníze a poddaný relikvií a do němi atd.

4.a) Jak si myslíš, že zareagoval císař?

A proč mi tedy ostatní říkají něco jiného? chtějí jenom drahokami a ně říct pravdu a chyby které děláš a které můžeš napravit.

4.b) Co v příběhu udělal císař?

Císař ho ale nenachal domluvit stačilo to. Dal všem rádciům drahokami kromě Elaina, to chtěli ale rádci vykřiklison falešně je to stalo

5.a) Co si myslíš, že se stalo potom?

rádciům dal skla protože věděl že mu neřekli pravdu.

5.b) Co se skutečně stalo? Jak myslíš, že dopadl Elain?

Rádciům řekl nic jiného si nezasloužíte jsou falešně jako vaše slova. Elainovi poděkoval a rádce vyhodil.

Vrátili jsme se k otázce, jaký byl císař a co mohl nabídnout Elaimovi za jeho upřímnou odpověď. Našli se žáci, kteří předvídali hromadu drahokamů, a bylo pěkné sledovat, jak jim ostatní vysvětlovali, že o ty přece nestál. „Jak si myslíš, že to dopadlo s Elaimem?“

Následovalo poslední sdílení ve dvojicích s možností přečíst svoje předvídání před celou třídou.

Text příběhu:

Pak císař vyzval Elaima, aby přistoupil blíže. A všem řekl své rozhodnutí: „Ustanovuji tímto Elaima svým kancléřem.“

Ptala jsem se žáků, kdo je kancléř a co dělá. Odpovídali svými slovy správně. Dodala jsem, že je nejvyšším představitelem vlády a osobou odpovědnou za královské listiny.

Reflexe

Závěrečné otázky k přemýšlení: „Očekávali jste takový konec? Překvapil vás?“
„Už víme, jaký byl císař?“

Požádala jsem poté žáky, aby se pokusili napsat jednu až tři věty za pomoci klíčových slov z evokace a shrnuli, o čem příběh byl.

Vzhledem k času jsem žákům sdělila, že se čtení vět nebudeme moci věnovat nyní, ale já si je ráda odpoledne přečtu a ujistila jsem je, že se na toto čtení už teď těším. Měla jsem připravené ještě další otázky, které jsem v této hodině nepoužila (žáci je ale znají, protože se občas podobné dotazy v našich hodinách čtení vyskytují):

„Ocitli jste se někdy v situaci, ve které by bylo výhodné lhát, ale vy jste řekli pravdu? Čím vás příběh zaujal? Připadali vám

otázky snadné, nebo obtížné? Bylo lepší číst text po částech? Proč ano? Proč ne?“

Jelikož jsme s použitými metodami nepracovali úplně poprvé (a nemusela jsem je tedy vysvětlovat), měli žáci více času a prostoru pro vyjadřování.

Moje reflexe

V této třídě používám metody RWCT už třetím rokem. A v závěru loňského roku nám hodiny začaly krásně plynout. Oceňuji chuť žáků pracovat a těšit mne velký zájem o sdílení. Myslím si, že stanovené cíle byly naplněny. Jsem ráda, že se mi tuto lekci podařilo naplánovat do jedné vyučovací hodiny a nevyvolat v žácích pocit neklidu a spěchu. Mojí velkou předností je, že dokážu nechat žákům čas k zamyšlení. Jsem ráda, že se mi dařilo vhodně propojovat jednotlivé

části a dávat žákům na výběr zda chtějí své myšlenky sdílet, nebo o nich přemýšlet individuálně. Také jsem ocenila, že vznikla diskuse: Jeden žák měl nápad, že by Elaim mohl dostat za odměnu pravé drahokamy a jiný žák se samozřejmě reagoval, že o ně ale Elaim přece nestál.

Příběhy, které mohou být zdrojem dalších zamyšlení, jsou oblíbené. Domnívám se, že tento mezi ně patří. Líbí se mi rozvíjet strategie předvídání a pociťuji spokojenost, když se mi podaří s žáky využít předvídání nejen v textu, ale třeba když se řeší situace ve třídě. Učit je vnímat důležité informace a z nich odhadovat možné pokračování vzniklých situací i v běžném životě.

Tatána Trčková, učitelka 1. stupně
v ZŠ Květnového vítězství v Praze.

Vyzkoušejte

Nabízíme nové postupy a metody k vyzkoušení ve vaší výuce. Budeme rádi, pokud nám dáte vědět, jak se osvědčily.

Nové metody vám tentokrát představí Petra Šebešová:



Ráda bych vám nabídla dvě metody pro práci s textem. Snaží se vést žáky k hlubšímu porozumění textu skrz práci s pojmy. Pochází od německého didaktika a učitele filosofie Michaela Wittschiera, ale lze je dle mého využít pro téměř jakýkoli text. Vhodné jsou spíše pro starší žáky (konec základní školy, střední škola).

• Klíčové pojmy a pojmová mřížka

Tato metoda pomáhá žákům cvičit základní dovednost – pojmenovat téma textu a vyhledat klíčová slova. Studenti by měli mít možnost trénovat pod učitelovým vedením vyhledávání hlavních pojmů, zdůvodňovat navzájem svou volbu a v případě potřeby si nechat poradit učitelem.

Vhodné je pracovat s pojmovou mřížkou: Do středu papíru A3 nakreslíme větší obdélník, zbytek papíru rozdělíme na čtyři pole, která spolu sousedí a všechna se dotýkají ústředního obdélníku.

Studenti pracují ve čtyřčlenných skupinách:

1. Každý nejprve zapíše do jednoho z vnějších polí pojmy, které v textu považuje za klíčové.
2. Postupně mřížku otáčíme, takže každý má před sebou pojmy vypsané jiným členem skupiny. Jejich výběr okomentuje s pomocí vykřičníku (=souhlas) či otazníku (=nesouhlas).
3. Následuje společná diskuse ve skupině o jednotlivých pojmech a jejich důležitosti pro pochopení textu. Pojmy, na kterých se všichni shodnou jako na klíčových, zapíšou do centrální

